

Otīlija Kovaļevska

ASŪNES PAGASTA VIETAS UN VĀRDI 1772. GADA DVĒSEĻU REVĪZIJĀ

Raksta mērķis ir iepazīstināt ar 1772. gada dvēseļu revīzijas materiālu saturu, rādot, kādas iespējas tas sniedz noteiktas teritorijas vietvārdu izpētē. Aplūkotā teritorija atbilst Asūnes pagastam 1935. gada robežās un aptver mūsdienu Asūnes, Ķepovas, kā arī daļu Svariņu un Bērziņu pagasta. Materiāla analīzei izmantotas Excel programmas iespējas (datu strukturēšana, atlase, statistisko datu ieguve un apstrāde). Ar kartogrāfiskās metodes palīdzību meklētas sakarības starp sādžu nosaukumiem un uzvārdiem.

Atslēgas vārdi: Asūnes pagasts, Asūnes foļvarka, Asūnes plebānija, 1772. gada dvēseļu revīzija, Latgales sādžu nosaukumi un uzvārdi, sādžu nosaukumu un uzvārdu saistība.

PLACES AND NAMES IN ASŪNE PARISH IN THE CENSUS ("REVISION OF SOULS") OF 1772

The aim of the article is to present the content of the census 1772 for Rēzekne District and show the possibilities it provides for research of the place names of certain areas. The chosen territory corresponds to Asūne parish as it was in 1935 and includes the contemporary Asūne and Ķepova parish, as well as partially Svariņi and Bērziņi parish.

The results of 1772 census is the richest source of information about villages and inhabitants which belonged to the former Asūne half a manor and clergy house in 18th century. The documents describe 75 villages, 424 households and 4733 persons. Individual people are listed indicating each person's name, surname (for adults), age, and position in the family or kinship (hosts, wives, children, other relatives, foster children, workers s. c.). Up to now it is also the oldest source, so broadly representing women's surnames in Asūne parish because they differ from their husbands' surnames. Most often a woman kept their father's surname, but occasionally the surname was made of her father's name or even of a place name. Thereby it becomes possible to observe the intense formation process of surnames and related place names in the 18th century. Noteworthy are the names and surnames that are rare or even have not survived to the present day, but the traces of such names are still preserved in place names and surnames, which in turn indicate newcomers from other parishes and even from Belarus. Geographical descriptions of villages contain also the names of 17 lakes and 11 rivers; most of them have kept

<http://dx.doi.org/10.17770/latg2016.8.2238>

their names until nowadays. Older forms of actual place names and several already disappeared names can be found there.

For the analysis of the material options of Excel programs (structuring, selection the materials, extraction and processing of statistical data, graphic visualization) have been used. Cartographical methods have been employed to search for correlations between the village names and surnames. To acquire a better understanding of the results of the census 1772, these materials were compared with earlier 18th century census data, as well as with maps from various periods.

Keywords: Asūne parish, Asūne half a manor, census of 1772, village names and surnames of Latgale, relationship between the place names and surnames.

Ievads

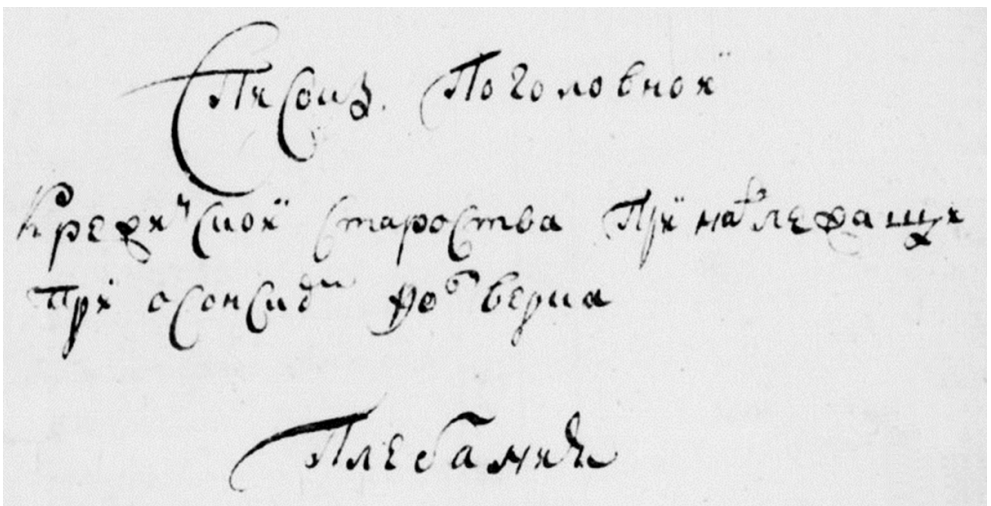
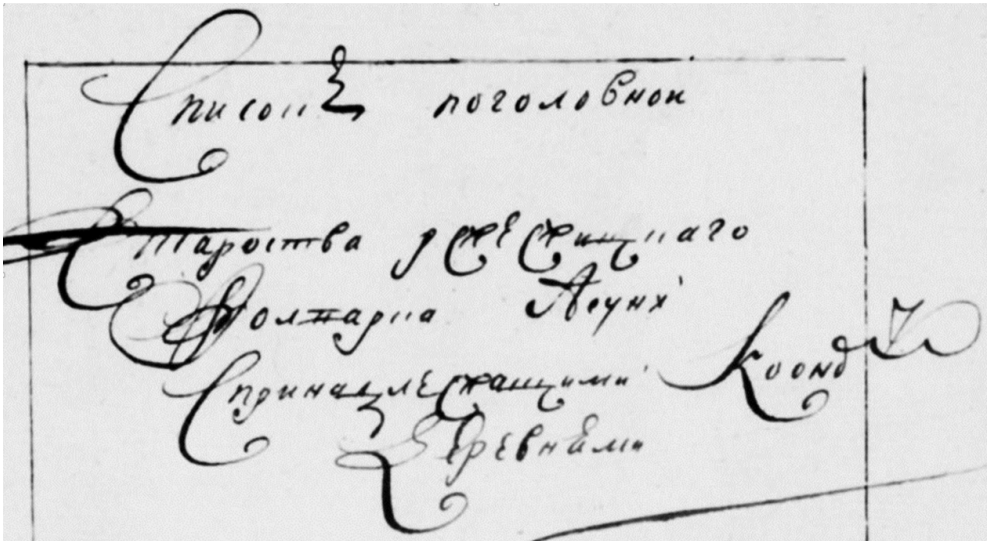
Rēzeknes apriņķa 1772. gada dvēseļu revīzijas materiāli ir ļoti bagātīgs uzziņu avots par toreizējās Asūnes foļvarkas un plebānijas¹ sādžām un to iedzīvotājiem. Tas attiecas uz laiku, kad pēc Polijas pirmās sadalīšanas Latgale nonāca Krievijas sastāvā (1772) un tika veikta visu iedzīvotāju uzskaitē,² sava veida tautas skaitīšana, daudz detalizētāka nekā iepriekšējās, poļu laika, revīzijas. Šis dokuments jau vairākus gadus ir digitāli pieejams Latvijas Valsts Vēstures arhīva vietnē „Raduraksti” (www.lvva-raduraksti.lv), tomēr specifiskās rakstības dēļ (18. gs. rokraksts kirilicā) ir grūti izmantojams.

Nemot vērā līdzšinējo pieredzi Asūnes pagasta vietvārdu izpētē un cerot rast atbildes uz līdz šim neatbildētiem jautājumiem, no apjomīgā materiāla tika izvēlēta tā daļa, kas attiecas tieši uz šo pagastu. Lai tekstu padarītu lasāmāku un vieglāk analizējamu, tas tika pārrakstīts datorrakstā, iegūstot labu pārskatu par apdzīvotību 1772. gadā, cilvēku vārdiem, uzvārdiem, vietu nosaukumiem. Aplūkotā teritorija atbilst Asūnes pagastam 1935. gada robežās un aptver mūsdienu Asūnes, Ķepovas, kā arī daļu Svriņu un Bērziņu pagasta. Uz šo kādreizējo Asūnes pagastu attiecas divi dokumenti – Asūnes foļvarkas un Asūnes plebānijas apraksts³ (sk. 1. attēlu).

¹ Asūnes pagasta teritorijā kopš Asūnes baznīcas dibināšanas (1680) bija divi īpašumi: valsts muiža (ar ~65 sādžām), kas 16.–18. gs. avotos konsekventi dēvēta par *foļvarku* (sk. piebildi, ka sākotnēji tur bijusi Rēzeknes pils pusmuiža), un mācītājmuiža jeb *plebānija* (ar ~12 sādžām).

² Воробьев, 2012; sk. arī dažādus 1772. gada Krievijas valdības ukazus saistībā ar jaunpievienotajām zemēm, tai skaitā par tajās veicamo tautas skaitīšanu: Полное собрание законов Российской империи, 507., 509., 531., 553., 571. lpp.

³ Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 1772. gada Latgales revīziju saraksti, 1881. fonds, 1. apraksts, 8. lieta: Asūnes plebānija ar tai piederošajām sādžām (no 522. līdz 539. lapai) un Asūnes foļvarka ar tai piederošajām sādžām (no 729. līdz 787. lapai). Dokumentu kopējais apjoms ir apmēram 140 manuskripta lappuses.

1. attēls. 1772. gada revīzijas dokumentu virsraksti, kas attiecas uz Asūnes foļvarku un plebāniju. Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 1881. f., 1. apr., 8. l., 523. un 729. lpp. <http://www.lvva-raduraksti.lv>

Figure 1: Titles of documents 1772 relating to the Asūne’s demesne and clergy house

Abos dokumentos aprakstītas visas šajā teritorijā ietilpstošās apdzīvotās vietas, katrā saimniecībā uzskaitītas visas personas, katrai norādot vārdu, uzvārdu (pieaugušajiem), vecumu, stāvokli saimē vai radniecības pakāpi (saimnieki, bērni,

citi radnieki, strādnieki, gani, *bobiļi*⁴ u. tml.). Sādžu ģeogrāfiskajos aprakstos minēti arī dabas objektu (īpaši ezeru un upju) nosaukumi.

Šī raksta mērķis ir iepazīstināt ar 1772. gada dvēseļu revīzijas materiālu saturu un parādīt, ko tie sniedz Asūnes pagasta vietvārdu izpētē. Milzīgais uzvārdu apjoms ļauj spriest par uzvārdu veidošanās procesu toreizējā Inflantijā 18. gs. Tā kā līdzīgi dati ir par visu tā laika Rēzeknes apriņķi, tad publikācijas izstrādē iegūtos secinājumus vismaz daļēji var vispārināt. Raksts varētu rosināt šo materiālu izpēti arī attiecībā uz citām teritorijām vai citos aspektos (vēsturiskā, valodnieciskā, demogrāfiskā u. tml.).

Materiāla analīzei izmantotas *Excel* programmas iespējas (materiāla strukturēšana, grupēšana, atlase, statistisko datu ieguve, apstrāde, grafiskā vizualizācija), bet ar kartogrāfiskās metodes palīdzību meklētas sakarības starp sādžu nosaukumiem un uzvārdiem.

1772. gada revīzijas materiāli skaitļos

Divos dokumentos kopumā aprakstītas 75 apdzīvotās vietas, 424 saimes, uzskaitītas 4733 personas (2399 vīrieši, 2334 sievietes), tai skaitā apmēram 2000 personas ar uzvārdiem: 930 vīrieši ar 427 dažādiem uzvārdiem, 1070 sievietes ar 480 dažādiem uzvārdiem. Kopumā – 660 dažādi uzvārdi (neskaitot variantus). Personu vārdu dažādība ir daudz mazāka: 133 sieviešu vārdi, 152 vīriešu vārdi (neskaitot variantus). Sādžu ģeogrāfiskajos aprakstos minēti arī 28 dabas objekti ar nosaukumiem – 17 ezeri un 11 upes.

Revīzijas materiāls sakārtots loģiskā secībā, tabulās, vispirms norādot apdzīvotās vietas nosaukumu, sniedzot īsu tās ģeogrāfisko un saimniecisko aprakstu, uzskaitot saimes⁵ ar visiem to locekļiem, katram norādot vārdu, uzvārdu (pieaugušajiem, kā arī bērniem un pusaudžiem, kas devušies ganu vai strādnieku gaitās), dzimumu, vecumu (sk. 2. attēlu raksta beigās). Pieaugušo vecums lielākoties norādīts aptuveni, jo uzkrītoši daudz ir „apaļu” ciparu – 30, 40, 50, 60... Maz ir vecu cilvēku, tomēr visvecākajam pagasta iedzīvotājam pēc revīzijas datiem esot 110 gadi.

Sādžu lielums ir dažāds – no 2–3 līdz 12–15 saimniecībām (neskaitot *bobiļus*⁶). Katras sādžas apraksta beigās norādīts tās iedzīvotāju skaits; tāpat arī visa dokumenta beigās dots iedzīvotāju kopskaits plebānijas vai foļvarkas teritorijā. Lielākā

⁴ 1772. gada revīzijā īpaši izdalīta iedzīvotāju šķira (kr. *бобыли*), iesp., kaktinieki, iebūvieši vai tml. Asūnes plebānijas sādžās viņi ir uzskaitīti atsevišķi no saimniekiem, bet Asūnes foļvarkas sādžās – iekļauti saimēs. L. Latkovskis šo iedzīvotāju grupu apzīmē kā *bobuļus* un raksturo šādi: *Tī ir bejuši dažādi īnocēji un kolpi, kam pīdarējis mozs zemes gabaleņš, tai sauktō dōrza vīta un moza mōjeņa. Bobuli tureigōkajim saiminīkim ir gōjuši par dīnas voi mēneša strōdnīkim, vysbīžāk vosorā.* (Latkovskis 1938). Tā kā Asūnes pusē 1772. gada revīzijā strādnieki un gani ir izdalīti atsevišķi, tad var pieņemt, ka *bobiļi* tur bijuši pastāvīgi iedzīvotāji, tikai bez saimnieka statusa.

⁵ Vārds *saimē* šeit lietots vienā saimniecībā dzīvojošo perosnu kopuma apzīmēšanai. Parasti tajā ietilpst saimnieka ģimene, viņa tuvākie un nereti arī tālāki radi, strādnieki, gani un pat kādas citas ģimenes vai personas (audzubērni, *bobiļi*).

⁶ Asūnes plebānijas revīzijā *bobiļi* uzskaitīti atsevišķi, radot priekšstatu, ka tās ir atsevišķas, maziņas saimniecības.

iedzīvotāju skaita ziņā ir Asūnes Sloboda (tag. Asūnes vietā) ar 177 iedzīvotājiem; daudz neatpaliek arī Meņģi (136), Lukšova (127), Ļutauci un Klabauci (abās pa 123). Ir arī kāda viensēta⁷ *Жерноклюи*, kas atradies apmēram tag. Svjatoščinas vietā un kuras nosaukums jau sen ir izzudis.

Visā pagastā bijuši 12 krogi: Prikotovā pie Asūnes foļvarkas, Meņģos, Kiuliņaucos, Stašovā (tag. Šņucinovas teritorijā), Kairišos, Putromniškos, Spruļevā (tag. Loči), Puščā, Dinkiniškos (tag. Қерова vai Neikšānos), Posovā, Vorzovā un vēl kāds Asūnes plebānijai piederušs krogs,⁸ kas revīzijā nav tieši aprakstīts.

Dabas objektu nosaukumi

Sādžu ģeogrāfiskajos aprakstos minēti arī dabas objekti – 17 ezeri un 11 upes ar nosaukumiem (sk. 1. tabulu raksta beigās), kā arī meži, purvi un kalni bez nosaukumiem, bet kuru pieminējums tomēr palīdz izprast ģeogrāfisko situāciju. Ezeri un upes bijuši svarīgi arī kā ūdens resursi; sādžām, kur tādu nav, norādīts, ka ūdeni ņem no akas.

Vairums ezeru un upju agrāko nosaukumu tādā vai citādā variantā saglabājušies līdz mūsdienām. Citi – patlaban jau aizmirsti, piemēram, Kromanišku ezera vietā ir *озеро Вардилево*; Garais ezers vēl saukts par *Ildzi* vai tml. (nosaukums *Ildžs* saglabājies netālu esošajam ezeram, kas turpina garo ezeru virkni uz ZR). No *Giutiva* (*озеро Гуутово*) iztek upe *Гуитова* (1785. gada kartē *Гуфтеніца*), kurai mūsdienās nosaukums ir izzudis, bet kuru varētu atjaunot, ņemot vērā senos pierakstus un vietējās upju nosaukumu veidošanas tradīcijas.

Par Asūnes ezeru saukti Lielais un Mazais Asūnes ezers (ūdens līmenis toreiz, iesp., bijis augstāks un ezeri varēja būt savienoti). Otrs ezers, kurš minēts Asūnes foļvarkas aprakstā, ir *озеро Кривисница*, tag. Glušaks jeb Kriņicas ezers. 1784. gada ģenerālmērīšanas plānā šis ezers saucas *Кривець*. Līdz ar to kļūst skaidrs, ka tas ir tas pats 1765. gada poļu revīzijas *Krzywiszenica*, par kura atrašanās vietu līdz šim īstas skaidrības nebija. Tātad arī upe *Krzywinica* atbilst ģenerālmērīšanas plānā iezīmētajai upei *Кривець* – tā ir mūsdienu *Sarkanā upīte*. 1887. gada Asūnes Fermas plānā attiecīgais ezers jau ir *оз. Глухое*, un pie tā atrodas foļvarka⁹ *Криница*.

Ezeri un upes nereti ir vienīgie orientieri, pēc kuriem var spriest par sādžu atrašanās vietu – vai tā bijusi turpat, kur ir mūsdienās, vai arī nosaukums varētu

⁷ Saukta tomēr par sādžu (*деревня*).

⁸ No 1761. gada Asūnes draudzes vizitācijas materiāliem var noprast, ka plebānijai piederējuši divi krogi – viens no tiem, vārdā neminēts, atradies turpat pie plebānijas, kāds cits, mazāks, saukts *Borysowa*, – uz Klabaucu zemes: *Taberna in oppidulo sita directe pertinet ad parochiam. Item alia dicta Borysowa parwa* (Litak 1998: 56, 57). Iesp., ka šis otrs drīz beidza pastāvēt, jo 1772. gada revīzijā Borisovkas aprakstā par to nav nekādu ziņu, un jau 1765. gada poļu revīzijā krogs minēts tikai pie Slobodas apraksta: *Przy plebanii sloboda, w którey karczma* (Довгялло 1903: 157).

⁹ Šķiet, ka vārda *foļvarka* nozīme, vismaz Asūnes pagastā, laika gaitā ir mainījusies. Ja 18. gs. Asūnes foļvarka pildīja muižas funkcijas, tad 19. gs. par foļvarkām sauktas arī lielākas viensētas. 1887. gada Asūnes Fermas plānā ir vairākas šādas *foļvarkas* un *zascenki*, un starp tām nav redzamas būtiskas atšķirības.

būt pārceļojis. Tā piemēram, Stašovas aprakstā minēts *Mazais Kaitras ezers* (малое озеро Каитра), kas pirmajā acu uzmetienā šķiet savādi, jo gan 1785. gada kartē, gan mūsdienās Stašova atrodas pie attālā Osvas ezera. Zināmu skaidrību ievieš 1867. gada karte, kurā Stašova atzīmēta gan pie Osvas ezera, gan arī tag. Šņucinovas vietā netālu no tag. Rubinaucu ezera, kas šajā kartē atzīmēts kā Mazais Kaitras ezers. 1772. gada revīzijā atrodama arī Šņucinova, bet pie *Akticas* (Ахмуца) jeb mūsdienu *Lukšovas* (upes), iesp., tag. Plutišku vietā, kuru 1772. gada dokumentā nav.

Upes nosaukums visbiežāk tiek atvasināts no tā ezera vārda, no kura tā iztek. *Asūnīca* posmā no Dagdas līdz Asūnes ezeram saukta gan par *Dagdīcu*, gan *Asūnīcu* dažādos šī vārda variantos. Asūnes plebānijas un Slobodas sādžas aprakstā minēta *Dagdīca* (Дэгдица), kas iztek no Dagdas ezera un ietek Asūnes ezerā. Uz šīs upes uzceltas plebānijai piederošas dzirnavas. Upes tālākais tecējums lejpus Asūnes ezera aprakstīts atšķirīgi. Pie Borisovkas tek *Осунница*, которая вышла из Осунского озера, пала в реку Акменицы, оттуда в Двину – tā tad tiek pieņemts, ka *Asūnīca* kaut kur tālāk ietek *Akmīneicā*, kas savukārt aizplūst uz *Daugavu*. Īstenībā *Akmīneica* ir daudz mazāka par *Asūnīcu*, tomēr tās nosaukums varēja būt tik pazīstams, ka to uzskatīja par vērā ņemamu upi. Tālāk, pie Melkeriem, Pļešņevas un Posovas, tek *Асунница*, pie Vorzovas (kur tajā ietek mūsdienās zināmā *Akmīneica*) – *Сунница*, ar piebildi, ka tā iztek no Dagdas ezera un ietek *Sarjā* (вышла из озера Дагды, впала реку Сарю). Tātad nosaukumu *Asūnīca* jau tolaik, tāpat kā mūsdienās, varēja attiecināt uz visu upi, sākot no Dagdas ezera.

1772. gadā plašā teritorijā pazīstams ir upes nosaukums *Aktica*, kas dažādos variantos minēts septiņas reizes un attiecināts gan uz tag. *Aktīcu*, gan *Lukšovu*. Madalānu sādžas aprakstā minēta upe *Vartiška*: малая речка Вартышка, из озера вышла Каурьихко, а впала реку Асунницу. Tā ir tag. *Lukšova*, kas iztek no Kairišu ezera. Nosaukums *Vartiška* nav atrodams citos autoriem līdz šim zināmajos avotos. Šajā pašā 1772. gada revīzijā Kromonišku sādžas aprakstā līdzās Kairišu ezeram minēts ezeriņš *Varduļeva* (Вардулево), kas pēc apraksta atbilst mūsdienu *Kromonišku ezeram*. Arī no šī ezera ir noteka uz minēto upi, un tās nosaukums 1772. gada revīzijā varētu būt atvasināts no *Varduļevas* ezera, lai gan upes aprakstā par iztekas vietu minēts *Kairišu ezers*. Rakstu avotos *Lukšovai* (upei) ir daudz dažādu nosaukumu,¹⁰ un *Vartiška* šo virkni vēl papildina. Savukārt tag. *Akticas* nosaukumu sarakstam var pievienot Misņikovas aprakstā minēto *Vezovku* (Везовка).

Mežu nosaukumu 1772. gada revīzijas materiālos nav, taču Asūnes foļvarkas sādžu aprakstos ļoti bieži sastopamais sīkmeža vai ataugas apzīmējums *паросникъ*, *парасникъ* reizēm pierakstīts kā meža nosaukums, piemēram, *лесъ Малой Паросникъ*. Mūsdienās šur tur Dienvidlatgalē sastopams meža nosaukums *Paresnīks* vai *Paresņiks* (sal. Kovaļevska 1997: 123), un Krāslavas pusē 20. gs. 90. gados vietējie iedzīvotāji vēl zināja skaidrot šī vārda nozīmi. Sastopami arī citi sīkmeža, purvainā meža apzīmējumi: *малые перелески*, *лесъ мелкой*, *лесъ на болоте* u. tml.

¹⁰ Citi *Lukšovas* upes nosaukumi: *Vodga*, *Lozovka*, *Dagdica*, *Dagdenka*, *Plotina*, *Dinkinišku upe* (sal. Latvijas Vietvārdu datubāze).

Arī purviem nosaukumu nav, līdz ar to joprojām var tikai minēt, vai 1761. gada Asūnes plebānijas robežas aprakstā minētais *Rudzupura* (Litak 1998: 58) bija tag. *Vylku pūrs* vai kāds cits purviņš Laizānu, Peilānu apkārtnē. Asūnes plebānijai piederošā teritorija bijusi blīvāk apdzīvota, mežu un pat purvu tur neesot, vienīgi nelieli krūmāji (*малые кустарники*) pie Ļutauciem, Zukulovas, Kucinovas un Pļupovas.

Saimju lielums un sastāvs

Saimes pārsvarā ir lielas, sastāv no vairākām ģimenēm vairākās paaudzēs. Lielākajā – Pītera Ļāka saimē Paukštovā – uzskaitīta pat 31 persona, faktiski tās ir astoņas ģimenes: saimnieks ar sievu un audžubērniem, audžumeitas ģimene, strādnieks-atraitnis ar meitu un četras *bobiļu* ģimenes. Saimē mēdz būt arī tālāki radnieki, par ko liecina uzvārdu līdzība. Piemēram, Kriškinovā kāda saimnieka sieva ir Mora Broča (*Брочева*), māte Anna Piļipova, *bobilka* Marianna Piļipova (iesp., mātes māsa), strādnieks Jānis Bročs (iesp., sievas brālis). Nereti *bobiļu* bērni vai radnieki pierakstīti kā strādnieki, piemēram, Sveļmovā kādā saimē dzīvo *bobiļs* Lauris Stupeļs¹¹ (*Лавресь Ступель*) un strādnieks Jāzeps Stupeļs (*Йозефъ Ступель*), Kriškinovā – *bobiļs* Mārtiņš Vetērs (*Мартинъ Ветеръ*) un strādnieks Jākubs Vetērs (*Якубъ Ветеръ*).

Attālākiem radniekiem viņu statuss acīmredzot norādīts pēc ziņu devēju ieskatiem – bieži vien kā strādnieki, gani vai *bobiļi* pierakstītas personas ar tādiem pašiem uzvārdiem kā saimniekam vai viņa sievai (tātad varētu būt radnieki). Taču nav retums arī precīzi norādīta radniecības pakāpe, piemēram, *мѣща* ‘sievass māte’, *шуринь* ‘sievass brālis’, *тіотка* ‘tante’, *зять* ‘znots’, *невестка* ‘Īgava vai vedekla’, *племенница* ‘brāļa vai māssas meita’, *пасынки* ‘padēli’, *пачерыцы* ‘pameitas’ u. c. Daudz ir pieņemto bērnu jeb audžubērnu: *приемышь*, *приемница*, *вскормленница*, viena meitene pat *взята в сиротие* ‘paņemta no bāreņu patversmes’.

Sarakstos reģistrētas dažas sievietes-saimnieces: Zamborovā *хозяика Ада Скраба вдова* ar sešiem bērniem, no kuriem vecākais, kam 15 gadu, ir precēts, viņa sievai 18 gadi; Perviļovā *хозяика Катра Ау.нова*¹² *вдова* ir saimes galva, lai gan viņai ir pieaudzis dēls ar sievu un bērniem.

Paretam norādīti amati, nodarbošanās. Asūnes draudzes prāvests ir Jānis Rēdlers (*Редлеръ*), vikārs – Francisks Šukovskis (*Шуковский*). Plebānijas saimniecību vada šļahtīcs (*природной шлехтиць*) Tadeušs Karabans no Minskas vojevodistes, viņa sievas uzvārds ir Žukovska (varbūt vikāra radniece, jo uzvārdi gandrīz vienādi). Ērgelnieks Jānis Raciņš (*Рацинъ*), spriežot pēc uzvārda, varētu būt vietējais, tāpat arī kalpotājs – Antons Diukeļs¹³ (*Дукель*). Auziniškos dzīvo voits Zigmunts Diukeļs (*Дукель*). Kairišu krogā ir kāds skolotājs no Pikceļevas (*учитель Эць Арновичъ*

¹¹ Īpašvārdi, kuros var atpazīt mūsdienās sastopamos uzvārdus vai vietvārdus, atveidoti mūsdienās lietotajās formās.

¹² Rokraksts grūti salasāms.

¹³ Asūnes pagastā ir Diukeļu jeb Dūkeļu kapi (latg. *Dyukeļu kapi*); sal. Latvijas Vietvārdu datubāze <http://vietvardi.lgia.gov.lv>, sk. 15.11.2016.

изъ деревни Пикцелева панъи Илзиновой). Minēti arī vairāki vīndari (винокуръ), galvenokārt krogos. Kalējs reģistrēts tikai viens, Kairišos, turklāt vārda poliskajā variantā *коваль* (pol. *kowal* 'kalējs'), pagastā ir daži sieviešu uzvārdi, kas varētu būt no tā atvasināti: *Ковалова*, *Ковалевна*. Toties ļoti izplatīts ir uzvārds *Kalvišs* (*Калвишъ*), kas acīmredzami saistīts ar kalēja amatu (latg. *kaļvs* 'kalējs').¹⁴ Netālu no Kairišiem 1772. gadā ir arī sādža *Калвишьева* (mūsdienī *Kaļvieši*). Savukārt Asūnes pagastā sastopamais uzvārds *Kuzmičs*, kas skan līdzīgi krieviskajam *кузнец* 'kalējs', drīzāk varētu būt atvasinājums no personvārda *Кузма*,¹⁵ kas 1772. gada revīzijā nav no retākajiem.

Revīzijas materiālos minētās tautības vai izcelšanās vieta

Tautība vai izcelšanās vieta minēta tikai atsevišķos gadījumos. Tā Asūnes foļvarkā saimnieko kāds šlahtičs Ivans Šteins (*Штеинъ*) no „krievu Infantijas” (Vidzemes?): *уроженецъ изъ російскоу Инфлянди*. Meņģos ir dzirnavas, kuras apsaimnieko polis Jančevskis (*полякъ Янчевски*), bet krogu pie Asūnes foļvarkas – polis Blaževičs: *полякъ Иозифъ Блажевичъ изъ Литвы с повету Ошминскаго* (Ošmjani jeb Ašmjani tagad ir Baltkrievijā pie Lietuvas robežas, netālu no Viļņas). Kiuliņaucu krogā viens iemītnieks esot no „taipus Daugavas” (*с той стороны Двины*).

Krogus pārsvarā rentē ebreji jeb žīdi, bet, ja tur dzīvo vēl citi, tiek norādīts, ka tie ir katoļi, uniāti (*католикъ, униатъ*) vai pat latvieši (*латыши*).¹⁶ Корējais žīdu skaits ir 91, viņu vārdi krasi atšķiras no vietējo vārdiem, piemēram, *Моижешъ, Моизей, Мовша, Моувша*, (resp., *Мозус*); *Лейба, Йцькъ, Абрамъ, Давидъ, Иосень, Вулфъ, Мееръ, Бенъяминъ, Берокъ, Геть, Йржа, Ирухомъ, Своль, Шлюмъ, Шмуила, Шомунъ* u. tml. Starp sieviešu vārdiem var pamanīt *Аппи* un *Марју* (*Марья*), tomēr lielākoties tie ir citādāki, nekā kristiešiem: *Ханна, Сора, Генде, Геса, Гутта, Итка, Рива, Феуга, Цырка, Шейна, Эстиръ, Беуля, Глика, Роза, Сенна, Цыла, Стыра, Хаво* u. c. Uzvārdi pārsvarā veidoti no tēvu vārdiem: *Мовшовичъ, Леиловичъ, Абрамовичъ, Давидова, Вульфовичъ, Меировичъ, Бенъямовичъ, Берковичъ, Смуловичъ, Шмуловичъ* u. c.

Čigāni kā tautība nav minēti, tomēr vārds „čigāns” sastopams uzvārdos. Paukštovā kādā saimē ir desmitgadīgs strādnieks *Juris Čigons* (*Юрисъ Чигонъ*), Aprobaucos ir *bobyłka* ar līdzīgu uzvārdu – *Чигунова*. Veiziniškos viens no saimniekiem ir *Сигановичъ* (*Цыгановичъ*), ar šo uzvārdu (*Цыгановичева*) ir arī trīs sievietes:

¹⁴ Iepriekšējās, 1738. un 1765. gada revīzijās, kalēju (*kowal*) uzrādīts diezgan daudz.

¹⁵ *Kuzma* jeb *Kosma* (latīņu variantā *Cosmas*); sal. 3. gs. svētie – Kosma un Damiāns.

(Sal. Фасмер 1986; *Święci meczennicy Kosma i Damian*. <http://www.brewiarz.katolik.pl/czytelnia/swieci>, sk. 12.01.2017).

¹⁶ Stašovas krogā, 749op* lpp. Sāds apzīmējums sastopams arī citur, piemēram, 1784. gada ģenerālmērīšanas kartē kāda Daugavas pieteka lejpus Krāslavas saucas *ручей Латышскоу* 'Latviešu strauts'.

* Dokumentā ir īpatnēja lappušu numerācija – numurētas ir lapas, bet, tā kā tās aprakstītas no abām pusēm, tad lapas otrā pusē numuram pievienots „op” (iesp., no latīņu *opposite* 'pretējs').

Skutulovā kāda saimnieka sieva, Paukštovā – kāda sievasmāte, Masaļkovā (tag. Maslovā) – strādniece. Tomēr nav nekādu norāžu, ka viņi kādā ziņā (pēc tautības, valodas vai izcelsmes) atšķirtos no citiem.

Uzvārds Ļāks/Ļahs, kas zināmā mērā saistās ar poļu tautību (sal. Бірыла 1969: 264), Asūnes pagastā nav no retajiem jau 1738. gada revīzijā, bet 1765. gadā ir pat sādžas nosaukums *Lakowo* (tag. Aišpūri). Šis uzvārds nav atrodams 1797. gada Asūnes šļahtiču (faktiski 18. gs. ienācēju) iesniegumā (Gizbert-Studnicki 1912: 187–189), tātad Ļahi pagastā dzīvo kopš senākiem laikiem.

Iespējams, pagastā bijušas arī dažas igauņietes, vismaz pēc uzvārdiem *Гавнетова*, *Йговна* rodas šādas asociācijas.

Vīriešu vārdi

Visizplatītākais vārds Asūnes pagastā 1772. gadā ir Jānis, kas visdažādākajos variantos atkārtojas vairāk nekā 350 reizes: *Янь* (303), *Ионикъ* (22), *Янка* (7), *Янкель*, *Ионъ*, *Иоанъ*, *Ионик*, *Ианъ*, *Иванъ* u. tml. Dažā ģimenē pat trijās paaudzēs ir Jāņi, piemēram, Speilukolnā saimnieka Jāņa Speilas (*Спеила*) tēvs ir Jānis un arī dēls – Jānis, turklāt visiem trijiem vienādā formā: *Янь*. Pagasta teritorijā dzīvo 253 Jāzeri (*Иозефъ*, *Иозифъ*, *Иосифъ*, *Иозифъ*, *Иозефъ* u. tml.), 233 Juri (*Юрь*, *Юрка*, *Юрй*, *Юреи*, *Юрисъ*, *Юркесъ*, *Ерь*, *Ерка*, *Ерекъ*), 179 Pēteri (*Петръ*, *Петеръ*, *Питеръ*, *Петрекъ*), 174 Andri (*Андрей*, *Андусъ*, *Анчъ*), 160 Miķeļi un Mihaili (*Михаль*, *Микель*, *Микелс*, *Михасъ*, *Микасъ*, *Митисъ*), 103 Jēkabi (*Якубъ*, *Якупъ*, *Якопъ*, *Якушъ*), 93 Antoni (*Антонъ*, *Антони*, *Антосъ*), 83 Mārtiņi (*Мартынъ*, *Мартынъ*, *Марцинъ*, *Мартусъ*, *Мартусъ*) utt.

Netrūkst arī reti sastopamu vīriešu vārdu, no kuriem daži saglabājušies uzvārdos vai vietu nosaukumos: *Арманъ* (sal. *Армаņи* Andzeļu pag., Ārmaņi Ludzas un Rēzeknes pusē¹⁷), *Асташъ* (sal. *Astašova* Andrupenes pag.), *Бернь* (sal. *Биernāni* daudzviet Latgalē), *Бренцъ*, *Бренчъ* (sal. *Brenči* Bērziņu un Aulejas pag., *Brenciški* Skaistas pag.); *Ваичул* (*Vaičuļи* Rēzeknes pusē); *Гедуць*, *Гедушъ* (sal. *Ģeduši* Līvānu pusē); *Исакъ* (iesp., Īzaks; sal. *Isakova* Andzeļu pag., *Eisaki* daudzviet Latgalē); *Кандрашъ* (iesp., *Kondrāts*; sal. *Kandraši* Andzeļu pag., *Kondrašonki* jeb *Kandrašāni* Bērziņu pag.); *Костекъ* (saīsinājums no vārda *Konstantīns*; sal. *Kostigi* Preiļu pusē). *Brenčs* 1772. gada revīzijā sastopams tikai kā personvārds: *Бренцъ Киулинъ*, *Бренцъ Лякъ*, *Бренчъ Исаковъ*; *Isaks* vai *Eisaks* ir gan vārds (*брат Федора Исакъ*), gan uzvārds (*Симонъ Исакъ*, *Микель Эисакъ*).¹⁸ Vārds *Кļимс* (*Климъ*), iesp., saīsinājums no *Klements*, mūsdienās atpazīstams uzvārdā *Кļимовиџс*. Vārds *Baltruks* (*Балтрукъ*), kas pirmajā acu uzmetienā var izskatīties pēc iesaukas, varētu būt vārda *Bалтromeu* (resp., *Bartolomejs*) variants. Kozirovā kādai strādniecei ir uzvārds vai tēva vārds *Балтрукеюва*.

¹⁷ Sal. Latvijas Vietvārdu datubāze.

¹⁸ Arī 1765. gada inventārā *Eysak* ir gan vārds, gan uzvārds.

Sieviešu vārdi

Sieviešu vārdu dažādība ir mazāka – tikai 133 dažādi sieviešu vārdi, neskaitot variantus (sieviešu skaits pagastā ir 2334). Populārākais vārds ir *Anna*, kas sastopama gandrīz katrā mājā (vārds atkārtojas 317 reizes, gandrīz bez variantiem). Gandrīz par trešdaļu mazāk (218) ir *Moru* jeb *Māru*: *Mora* (181), *Maņa* (36), *Mорена* (*Moreņa?*). *Marijas* mūsdienu variantā nav nevienas, bet ir piecas *Marjas* (*Марья*), un var pamanīt arī citus iespējamus šī vārda atvasinājumus, piemēram, *Marjasja* (50): *Марияся*, *Марьяся*, *Маряся*; varbūt arī *Maija* (89): *Мая* (64), *Маия*, *Майя* (25), kas Polijā esot bijusi vārda *Marija* pamazināmā forma.¹⁹ Izplatīts arī „arpvienotais” personvārds *Marianna* (89): *Марианна*, *Марьяна* u. c. Pagastā ir 185 *Katrīnas* jeb *Katras*: *Катра* (138), *Катарина* (24), *Катерина* (20), *Катрина*, *Катруся*; 177 *Nastas*, *Nastasijas*: *Наста* (163), *Настасья* (7), *Настуля*, *Ната*; 130 *Ѕžas*, *Elizabetes*: *Ильжа*, *Льжа* (56), *Илжа*, *Ллжа* (41), *Элибета*, *Элибета*, *Альжбета*, *Ильжбета*, *Алжута*; 126 *Magdalēnas*, *Magdas*, *Madaļas*: *Магдалена* (46), *Магда* (36), *Мадаля* (20), *Мадала*, *Магдуся*, *Мада*; 95 *Margitas*: *Маргита* (68), *Маргета* (26), *Маргя*.

Gadās arī dīvaini vārdi, kas varētu būt iesaukas vai kļūdaina pieraksta rezultāts, piemēram, meitenes vārds *Ренушка* Svelmovā, četrgadīga audžumeita *Маза* (mazā?) Lukšovā.

Vienas ģimenes bērniem mēdz būt arī vienādi vārdi vai viena vārda variācijas, piemēram, Zamborovā Jura Kiuliņa ģimenē divas meitas ir *Nastas*, Mārtiņa Mileikas ģimenē dēli ir *Михаль* un *Микель*, meitas – *Илжбета* un *Льжа*. Putromiškos pie kāda saimnieka *Ионь Крыжилло* strādā desmitgadīgi dvīņi un abi ir Jāņi Ruskulī (*Янь Рускуль*).

Uzvārdi

Lai gan uzvārdu ir daudz un to lietojumā redzama konsekvence, revīzijas veidlapās tabulu virsrakstos tiešā veidā tie nav pieteikti, vienīgi Asūnes plebānijas aprakstā parādās dalījums: *имена и прозвания*. Acīmredzot uzvārda jēdziens vēl nebija nostabilizējies, bet personvārda otro daļu kaut kā vajadzēja apzīmēt.²⁰ Tabulu virsrakstos bieži sastopamais vārds *звания*²¹ varētu būt plašāks jēdziens un apzīmēt statusu, amatu, neizslēdzot arī uzvārdu vai iesauku.

Izplatītākais uzvārds ir *Speila/ Spila*, dažādos variantos minēts 51 reizi: *Снейла* (12), *Спила*, *Спиль*, *Снейлова*, *Спилова*, *Спелова*, *Спылова*, *Шпилова* u. c. Vēl vairāk variantu ir uzvārdam *Pauliņš/ Rauniņš*, kas atkārtojas 43 reizes: *Паулинь*, *Павлинь*, *Паунинь*, *Павнинь*, *Павнянь*, *Пауленив*, *Павлеика*; *Паулинова*, *Паунева*

¹⁹ Значение имени Майя. <http://kakzovut.ru>, sk. 07.12.2016.

²⁰ Arī agrākajās, poļu laika, revīzijās uzvārdu ir daudz, taču tie netiek kā īpaši apzīmēti. Varbūt divdaļīgi personvārdi jau sen ir pierasti.

²¹ Asūnes plebānijas aprakstos tabulu virsraksti ir īsi: *Звания, имена*; Asūnes foļvarkas aprakstos – izvērsti: *Звания людей жительствовавших подь фолваркомь Асуни поимянно мужеска и женска полу*.

u. c. *Prikņa* minēts 33 reizes: *Прикне, Прыкня, Прыкна, Прикня, Прикманъ, Прикнева, Прыкнева* u. c.; *Zeiza* – 31 reizi: *Зейза, Зеиза, Зеизова, Зейзовна* u. c.; tikpat daudz ir *Kalvišu*: *Калвишь, Калвишева*.

Samērā daudz ir vienzilbes uzvārdu: *Bročs* (*Брочъ*), *Locs* vai *Ločs* (*Лоцъ, Лочъ*), *Ļāks* (*Лякъ*), *Poss* (*Посъ*), *Reiņs* (*Рейнъ*), *Skrebs* (*Скребъ*), *Spruļs* (*Спруль*), tāpat mūsdienās vairs Asūnē nesastopami: *Koусь, Коушь, Купишь, Вылкъ, Рысь*. Starp tiem varētu būt arī *Rams*, kas šajā dokumentā gan fiksēts kā *Рамишь*, bet kura vienzilbes forma no sievietes uzvārda *Рамова*. Nav skaidrs, kā īsti skanēja uzvārds *Тукъ, Тука*, no kā vēlāk atvasināts *Tukišs*, bet tas, ka *Tukišu* sādžu mēdz saukt arī par *Tiķauciet*, ļauj domāt, ka arī uzvārds varēja būt *Tiķa* vai *Tiķis*.

Tāpat nav retums vīriešu uzvārdi ar galotni *-a*: *Ļuta* (*Люта*), *Speila* (*Спейла*), *Zeiza* (*Зейза*), *Daukšta* (*Даукшта*), *Prikņa* (*Прыкня*), *Pinta* (*Пынта*), *Cirša* (*Цырша*), *Plesņa* (*Плесне*), *Rutka* (*Рутка*), *Grauba* (*Грауба*), *Dubra* (*Дубра*), *Trepša* (*Крепша, Трапша*) u. c.

Uzvārdos biežāk nekā citos īpašvārdos var pamanīt latgaliešu valodas pazīmes, piemēram: *Криуминь, Куулинъ, Вонокъ, Лиученова, Чигонъ* u. c., jo tiem grūtāk sameklēt ekvivalentu krievu valodā, kā tas varēja būt personvārdu gadījumā (*Pīters – Петръ*). Īpatnējs uzvārds ir *Леугаль, Лейгаловъ*, kas atrodams arī 1765. gada revīzijā kā *Lelgalw* un – varbūt arī *Letgale* šajā pašā dokumentā īstenībā ir tas pats *Lelgalvs*?

Iespējams, vietējās valodas nezināšanas dēļ gadījušies arī pārpratumi. Gereniškos kāds saimnieks pierakstīts ar uzvārdu *Kaimiņš* (*Каиминь*); varbūt saimnieks nav bijis mājās un kāds kaimiņš sniedzis informāciju, vai arī pārprasts uzvārds *Kriumiņš*, kāds ir gan kaimiņu mājas saimniekam, gan pašu mājas strādniekam (*Криуминь, Круминь*).

Tikai 11 gadi šķir 1772. gada revīziju no 1761. gada Asūnes draudzes vizitācijas. Abos dokumentos var saziņēt tās pašas personas; tas ļauj salīdzināt vienu un to pašu vārdu rakstību poļu un krievu versijā, precizēt uzvārdus. Tā Slobodā abos sarakstos ir Kazimirs Grodeckis (1761: *Kazimierz Grodecki*; 1772: *Казимеръ Гордецкий*), Andrejs Nikšāns (1761: *Andrzej Nikszan*; 1772: *Андрей Никшанъ*), Pāvels Rimčīks (1761: *Paweł Rymczyk*; 1772: *Павел Римчикъ*). Starp *bobiļiet*, kas poļu sarakstā apzīmēti kā *ogrodnicу*, var atpazīt Francisku Tarvidu (1761: *Franciszek Teruid*; 1772: *Францишекъ Торвида*), Jāzeru Šurlovski (1761: *Józef Szurłowski*; 1772: *Иосифъ Шурловский*). Butkonos joprojām saimnieko Miķelis Bohons²² (1761: *Mikiel Bochon*; 1772: *Михал Бохонъ*), Laizānos – Matīss Laizāns (1761: *Matys Łayzan*; 1772: *Матис Лаизанъ*), Joņs Laizāns (1761: *Jon Łayzan*, 1772: *Юник Лаизанъ*), Andrivs Isaks (1761: *Andryw Isak*; 1772: *Андрей Исаковъ*), Tiliešovā – Pīters Streika (1761: *Piter Stryk*; 1772: *Петръ Стреикъ*) utt.

1772. gada revīzija ir pirmais zināmais dokuments, kurā tik plaši pārstāvēti **sieviešu uzvārdi** – tie pierakstīti sievām, mātēm, strādniecēm u. c. un parasti ir atšķirīgi no viņu vīru uzvārdiem. Visbiežāk sievietei paturēts tēva uzvārds, atsevišķos

²² Mūsdienās ir uzvārds *Bohāns, Bohans*.

gadījumos tas varētu būt atvasināts no tēva vārda vai pat izcelsmes vietas, sādžas nosaukuma. Par to, ka bērni (arī meitas) manto tēva uzvārdu, var pārliecināties, salīdzinot tuvu radnieku uzvārdus. Piemēram, Ļakovā Pētera Astika (*Астыкъ*) sievas Annas Kiuliņas (*Киулиновка*) brālis arī ir Kiuliņš (*Киулинь*); Kalvišos Alekša Tribīsa saimniecībā dzīvo viņa sievas Katres Žagunas (*Жегунова*) trīs brāļi ar to pašu uzvārdu (*Жагунъ, Жегунъ*); Kurļinovā Pētera Prikņas māte ir *Мора Аринцова*, vectēvs – acīmredzot mātes tēvs – *Петръ Арнецантъ*. Plenčovā kāda saimnieka znota sievas (tātad saimnieka meitas vai māsas) uzvārds ir tāds pats kā saimniekam: *Патмалникъ – Патмалникова*; līdzīgi Sumkovā: *Матешонокъ – Матушенкова*.

Ļoti retos gadījumos vīram un sievai uzvārdi ir vienādi (piemēram, *Микель Рубень, жена Мора Рубанова*), tomēr arī tas vēl nenozīmē, ka sievai ir vīra uzvārds, jo plašāk izplatītu uzvārdu gadījumos vienādi uzvārdi varēja arī neliecināt par tuvu radniecību.

Asūnes plebānijas revīzijā daudzām atraitnēm minēts gan pašas uzvārds vai tēva vārds, gan vīra vārds vai uzvārds, resp., norādīts, kā atraitne viņa ir, piemēram, *Грита Роколова вдова Куцына, Илга Якубова Зейзова вдова, Маряна Синявска вдова Шаблинска* u. c.

Daži sieviešu uzvārdi izskatās jau patstāvīgi, neatvasināti no vīriešu uzvārdiem, piemēram, *Наста Понтокъ, Анна Журавска, Мора Чеплинска, Ильжа Сваринска, Катерина Чвиклинска, Магда Лаувриновича* u. tml.

Retie un izzudušie vārdi un uzvārdi

Uzmanību piesaista retie un izzudušie vārdi un uzvārdi, kuru pēdas vēl palikušas sādžu nosaukumos. Piemēram, viena no teritorijas ziņā lielākajām Asūnes pagasta sādžām vismaz kopš 17. gs. ir Klabauci, kuras nosaukums mūsdienās vairs neasociējas ar kādu no uzvārdiem. Tomēr 1680. gada Asūnes baznīcas dibināšanas dokuments liecina, ka šāds uzvārds ir bijis – līdzās sādžai ar nosaukumu *Klabowszczyzna* minēts arī kāds saimnieks *Illa (Illa?) Klab*. 18. gs. poļu revīziju materiālos,²³ kā arī 1761. gada Asūnes draudzes vizitācijas dokumentā, šāds uzvārds nav atrodams ne tikai Klabaucos, bet visā pagastā. Tomēr 1772. gada revīzija liecina, ka tas vēl varētu nebūt pavisam izzudis, jo Šņucinovā kāda saimnieka sieva ir *Клабова* (ja vien tas savukārt nav atvasināts no izcelsmes vietas – *Klabauciem*). 20. gs. pirmās puses periodikā uzvārds *Klabs* un *Klabis* retumis sastopams citur Latvijā, bet ne Asūnes pagastā.

Arī uzvārds *Мангениова* – varētu būt kāda „atbalss” no kādreizējā uzvārda *Меңгис*, kas līdz mūsdienām saglabājies sādžas nosaukumā. Prekeļevā kādai sievai ir uzvārds *Алдзинева* – vai te būtu saistība ar *Aldza ezeru* vai *Auzinišku* sādžu pie tā? Vai varbūt *Alženovu* pie Dagdas?

Parasts 1772. gadā, bet mūsdienās no Asūnes pagasta izzudis, ir uzvārds *Veizāns* (*Веизанъ*), fiksēts gan pašos Veiziniškos un apkārtējās sādžās, gan attālajā Asūnes Slobodā un pat Kurļinovā. Līdzīgi ar uzvārdu *Veters* (*Ветеръ*), kas 1772. gadā

²³ 1712., 1738., 1765. gadā.

Veteraucos (*Ветеруиуки*) gan nav sastopams, toties reģistrēts citās sādžās.²⁴

Šķiet, tieši kopš 1772. gada revīzijas kādreizējā *Andinova* dokumentos pārtapusi par *Apaļiem*. Tā kā vismaz kopš 1738. gada daļa saimnieku tur bijuši ar uzvārdu *Apaļs*, varbūt tautā šis nosaukums jau bija iegājies. 1772. gadā Apaļos visiem trim saimniekiem ir uzvārds *Apaļs* (*Апаль, Аполь*), bet citur pagastā ieprecējušās: *Аполева, Апаліова, Апалева, Апелева* u. tml. Uzvārds *Andiņš* (vienīgi sieviešu variantā *Андынева, Андинова, Анденовна*) vēl pamanāms citviet pagastā, bet Apaļos tāda vairs nav kopš 1712. gada revīzijas, kurā teikts, ka Mika Andiņa vietā (*по Муки Андыни*) jau saimnieko citi (sal. Довгялло 1898: 161).

1712. gadā Asūnes voitistē fiksēts vārds *Orn* un arī uzvārds *Arnican*, kas 1772. gadā ir viens no populārākajiem, pierakstīts dažādos variantos: *Арницанъ, Армицанъ, Арнецантъ, Арницанова, Арнацева, Арменцова, Арнцова* u. c., šai virknei var pievienot arī *Орникъ* un *Орниковъ*. Varbūt uzvārdam ir saistība ar izzudušu personvārdu? Vietvārdos Asūnes pagastā gan atbildes tam nav, bet citur Latgalē sakne *Orn-* sastopama bieži: *Orneicāni, Orneiši, Orniški...*

Kairišos 1772. gadā vairs nav neviena uzvārda, kas atgādinātu sādžas nosaukumu, toties pagastā fiksētas 10 personas ar uzvārdu *Kaira* vai *Kairišs* (*Кайра, Кауровъ, Кауришовна* u. tml.). Pateicoties tam, ka šis uzvārds atrodams vairāku 18. gs. un pat 17. gs. Asūnes pagasta revīziju materiālos, ar kartogrāfisko metodi var mēģināt izsekot, kā laika gaitā tas ir izplatījies gandrīz pa visu pagastu (sk. pielikuma 3. attēlu 204. lpp). 1654. gada „Piscovaja kņiga” ir senākais līdz šim zināmais dokuments, kurā var saziņēt šo uzvārdu un vietas nosaukumu: *дрв. Каруно, во дворе Васка Каря*. 1712. gada inventārā tas minēts vairākās vietās; uz tag. Kairišiem varētu attiekties ieraksts: *po Joniku Kauryszu – Brenc Kaurysz*; uz Kairišiem vai Veterauciem: *po Wilinae Keyryszu – Siemion Weter*; uz Misņikovu: *po Pietrze Mysniku – Orn Kaurysz*. 1738. gadā Kairišos vēl ir trīs saimnieki ar uzvārdu *Kaurysz*, bet 1765. gada sarakstā – vairs neviena.

1772. gada revīzija vieš zināmu skaidrību par ļoti īpatnējo sādžas nosaukumu (vai drīzāk iesauku) *Sivuha*, kas minēta 1761. gada vizitācijā. Šāds uzvārds 1772. gadā sastopams Ļutaucos, kas apstiprina pieņēmumu, ka par Sivuhu kādu laiku saukta Ļutaucu daļa. Šādu uzvārdu vēl Asūnes pagastā varēja pamanīt 20. gs. sākumā.

Ienācēji no kaimiņu pagastiem vai tālākām vietām

Daži Asūnes pagastam neraksturīgi uzvārdi, taču citos apvidos sastopami uzvārdi un atbilstoši vietvārdi liek domāt par ienācējiem no kaimiņu pagastiem vai tālākām vietām – ieprecētām sievām, strādniekiem utt. Tā Pauļukolnā dzīvo kāda *Тманова* – varbūt ienācēja no Šķaunes pagasta *Тмановас*; *Анжанова, Анъженова* – arī sievu uzvārdi, varbūt no Šķaunes pagasta Andžāniem; *Смонанешъ* – varētu būt no Bērziņu

²⁴ Uzvārds *Wieterys* Asūnes pagastā atrodams jau 1599. gada revīzijas materiālos (sal. Jakubowski, Kordzikowski 1915: 158). Nav izslēgts, ka mūsdienās Dagdas pusē sastopamais uzvārds *Vjaters* varētu būt saistāms ar kādreizējiem Asūnes pagasta *Veteriem*, tomēr, spriežot pēc 20. gs. sākuma kartēm un periodikas materiāliem, *Vjateru* „izcelsmes vieta” drīzāk meklējama Konstantinovas un Skaistas pusē.

pagasta Stoponišiem. Krāslavas pusei raksturīgi uzvārdi: *Балюлева, Бадунова, Боркевичъ, Геуба*. No Andzeļu puses varētu būt: *Лиученова, Ливчиновичева, Лапа* u. c. Uzvārdi – *Менчиски, Мацкивичева, Жукъ* (*Mančinskis, Mackevičs, Žuks*) – nav retums Robežnieku (agrāk Pustiņas) pagastā.

Kādā 1797. gada dokumentā (Gizbert-Studnicki 1912: 187–189) publiskots Asūnes „šļahtas” saraksts, kas pārsvarā ir bezzemnieki, rentnieki (*szlachta bezrolna*). Tajā minētas 46 personas ar toreizējai Asūnei svešādiem uzvārdiem, no kuriem tikai daži ir atrodami agrākos reģistros, piemēram, kopš 1712. gada kļūst pazīstams uzvārds *Jankiewicz*; kopš 1738. gada *Bortkiewicz, Piotrowski, Raginski, Szyszło, Terwid*; kopš 1765. gada *Stankiewicz, Szpakowski*. Pārējie acīmredzot ir ieceļojuši vēlāk. Spriežot pēc uzvārdiem, daļa varētu būt ienākusi no kaimiņu pagastiem, piemēram: *Kruman, Mackiewicz* (no Robežnieku pag., kur ir sādža *Krumani* un uzvārds *Mackevičs*), *Rusiecki* (Bērziņu pag. ir sādža *Rusecki*), bet daži – no attālākām vietām: *Bortkiewicz, Raginski* (iesp., no Krāslavas puses, kur Ūdrīšu un Grāveru pag. ir sādžas ar attiecīgiem nosaukumiem).

Vairāki uzvārdi norāda uz ienācējiem no Baltkrievijas. Muraniškos pie kāda saimnieka pierakstīti strādnieki *Маракъ Кахановичъ* un *Маряна Кахановичева*, turpat kaimiņos strādnieks *Тимофеу Какановъ*. Netālu Baltkrievijā, kādus 25 km DA no Latvijas robežas, ir ciems *Коханавічы*. Kairišos ir saimnieks *Гермаловичъ*, viņa sieva *Карицкая*, dēla sieva *Маерова* – šie uzvārdi varētu asociējas ar Mioru apkārtni Baltkrievijā (*Мёры, Германавічы*, baltkrievu uzvārds *Krickis*). Pauliņškos (tag. Pauļukolnā) pierakstīts strādnieks *Янь Мотушь*, Sumkovā kāda saimnieka sievai uzvārds *Мотужева* – tas saistās ar turpat kaimiņos, tikai jau mūsdienu Baltkrievijā esošās sādžas nosaukumu *Motuži*. Tāpat Dinkiniškos (tag. Қеровā) uzvārds *Сенковска* asociējas ar netālo Senkovu Baltkrievijā. Plenčovā dzīvo *bobīļs Абуховски* (vienīgais šāds uzvārds visā pagastā), bet netālu Baltkrievijā ir ciems *Абухава*. Tāpat *Расумски* varbūt būtu saistāms ar *Rosicu, Шатровска* – ar Šatrovu Baltkrievijā u. tml.

Sādžu nosaukumu izmaiņas

Kopumā sādžu nosaukumi Asūnes pagastā kopš 18. gs. ir mainījušies maz un vietu identificēšana vēsturiskajos avotos grūtības nesagādā. Tomēr ir divas vietas, kur nosaukumi vēlāk, 19. gs. gaitā, ir radikāli grozīti – bijušās Asūnes foļvarkas apkaimē un pie Osvas ezera. Varbūt 1772. gada revīzijas materiāli šeit palīdzētu ko noskaidrot? Nepārprotami jau 18. gs. ir pārceļojis nosaukums *Prikņi*: Sustanovā visiem sešiem saimniekiem ir šāds uzvārds, un droši vien tautā šī vieta jau tikusi saukta par Prikņiem (sk. pielikuma 4. attēlu 204. lpp.). Savukārt pie Asūnes foļvarkas nosaukumi mainījās 19. gs. vidū pēc dzimtbūšanas atcelšanas un muižas (foļvarkas) zemes sadalīšanas (sal. 1784., 1867., 1887. gada kartes).

Zināma skaidrība radusies attiecībā uz kādreizējās *Kucinovas* atrašanās vietu. Sādžas ģeogrāfiskajā aprakstā teikts, ka tā atrodas vienas versts²⁵ attālumā no Asūnes

²⁵ Metriskajā sistēmā viena versts atbilst 1066,8 metriem.

plebānijas, turklāt pie tās nav ne upes, ne ezera. Spriežot pēc visa, tā atradās tag. Asūnes ziemeļdaļā. Gan 1761., gan 1772. gadā visiem šīs sādžas saimniekiem ir vienāds uzvārds (attiecīgi: *Кисун, Куцынь*), un arī sādžas pieraksts ar piedēkli *-ov* (*Кисунów, деревня Куцыновъ*) drīzāk ir piederības rādītājs tai (resp., *Kicinu sādža*). Vēl 20. gs. 20.–30. gados šāds uzvārds pagastā ir bijis, tā laika periodikā minēts dažādos variantos: *Kucins, Kuciņš*,²⁶ tomēr vēlāk, šķiet, Asūnes pagastā izzudis, un nav skaidrs, kā šis uzvārds un vietas nosaukums skanējis latgaliski.

1772. gadā Asūnes apkaime plaši satopams uzvārds *Nikšāns/Mikšāns* (*Никшанъ, Микшанова*), tālāk no Asūnes – arī *Neikšāns/Meikšāns* (*Неикшанъ, Меикшанъ*). Jāatzīmē, ka sādžas ar šādu nosaukumu Asūnes pagastā 1772. gadā nav, bet uzvārds ir ļoti izplatīts. Toties pavisam netālu no Asūnes, Asūnīcas pretējā krastā, Pustiņas (tag. Robežnieku) pagasta teritorijā, kas tolaik ietilpa Drisas apriņķī, jau 1744. gadā fiksēts nosaukums *Nikszany* (Zienkowicz 1744: 84), un tāds tas saglabājies līdz mūsdienām. Uzvārds *Nikšāns/Neikšāns* 1772. gadā bija arī Osvas ezera apkārtnē (mūsdienās tur ir sādža *Neikšāni*), bet vietā, kur pašlaik atrodas Ķerovas pagasta centrs *Neikšāni*, 1772. gadā vēl nav ne šāda uzvārda, ne vietvārda (sk. pielikuma 5. attēlu 205. lpp.). Spriežot pēc 1867. gada kartes, šī teritorija ietilpa Dinkiniškos (līdz ar tag. Ķerovu), bet nosaukums *Neikšāni* tur ienācis vēlāk. Acīmredzami nosaukuma „pirmavots” Asūnes pagastā nāk no Asūnes puses, un kādā mērā ir saistīts ar minētajiem Robežnieku pagasta Nikšāniem. Nav arī neiespējami, ka nosaukums kādreiz ticis atvasināts no vārda *Nikša/Mikša*, kas Lietuvā un Polijā esot izplatīts vārda *Nikolajs* saīsinājums.²⁷

Secinājumi

1772. gada dvēseļu revīzijas materiāli ir bagātākais uzziņu avots par Asūnes pagasta vietvārdiem un personvārdiem 18. gs. Materiāla loģiskais sakārtojums ļauj to analizēt dažādos aspektos – ģeogrāfiskā, demogrāfiskā, valodnieciskā u. tml. Kopā ar agrāko, t. s. poļu laika, revīziju materiāliem un citiem 18. gs. dokumentiem tie ļauj spriest par Asūnes pagasta vietvārdu un uzvārdu veidošanās procesu, kā arī iedzīvotāju migrāciju, kas 18. gs. bijusi visai intensīva.

Neraugoties uz iedzīvotāju pārceļošanu, sādžu nosaukumi 18. gs. jau lielā mērā ir nostabilizējušies un visumā atbilst mūsdienās lietotajiem. Ienācēji, kādu 18. gs. otrajā pusē nebija mazums, tos gandrīz neietekmē. Dažviet sādžas nosaukums ar laiku ticis pielāgots vairuma iedzīvotāju uzvārdam (piemēram, *Sustanova – Prikņi, Andiņova – Apaļi*), citur – grozīts vai ieviesies vēlāk, mainoties ekonomiskajai situācijai vai pieaugot iedzīvotāju skaitam un rodoties vajadzībai pēc papildu nosaukumiem (piemēram, *Neikšāni* divās vietās, jauni nosaukumi Asūnes foļvarkas apkārtnē pēc tās sadalīšanas 19. gs. u. tml.)

Pateicoties tam, ka 1772. gada revīzijā (un arī citās) cilvēki tika uzskaitīti pa

²⁶ Sal. Zemes Ierīcības Vēstnesis, Nr.162 (17.07.1925), 52. lpp.; Valdības Vēstnesis, Nr.175 (07.08.1930), 6. lpp. Zemes Ierīcības Vēstnesis, Nr.247 (22.07.1927).

²⁷ Sal. Lietuvių pavardžių duomenų bazė, <http://pavardes.lki.lt>, sk. 15.11.2016.

sādžām, uzvārdus ir iespējams kartēt. Tas paver jaunas iespējas Latgales vietvārdu un uzvārdu pētniecībā, īpaši salīdzinot dažādu gadu revīziju sarakstus. Uzkrītošā uzvārdu un vietvārdu līdzība var kādā mērā norādīt uz uzvārda ģeogrāfisko „izcelsmes vietu”, tomēr ne katra tāda vieta būs senākā, jo nosaukums var būt „atnests” no citurienes (kā, piemēram, tas bijis *Neikšānu* gadījumā). Katra jauna senatnes liecība var mainīt vai pat sagraut līdzšinējos priekšstatus par vietvārdu vēsturi.

AVOTI

Поголовный список Псковской губернии, Двинской провинции к Режицкой станице принадлежащей при фольверке Осунь племани Осункой.. 1772 г. // Latgales revīziju saraksti 1772–1876: Rēzeknes apriņķa muižas un ciemi (1772). Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1881. fonds, 1. apr., 8. lieta, 524.–539. lapa. <http://www.lvva-raduraksti.lv>, sk. 15.11.2016.

Список поголовной Псковской губернии Двинской провинции Староства Ржежицкаго фольварка Асуни и принадлежащих к оному деревень .. 1772 г. // Latgales revīziju saraksti 1772–1876: Rēzeknes apriņķa muižas un ciemi (1772). Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1881. fonds, 1. apr., 8. lieta, 729.–787. lapa. <http://www.lvva-raduraksti.lv>, sk. 15.11.2016.

LITERATŪRA

Brežgo, Boleslavs (1927). 1654. gada „Piscovaja knīga” Latgalē. *Filologu biedrības raksti* VII. Rīga: [Filologu biedrības izdevums].101–109.

Gizbert-Studnicki, Waław (1912). Z archiwum Dyneburskiego (vol. 3, 4 i 6 z 1797 r.): Szlachta osuńska bezrolna. *Z okolic Dźwiny: Księga zbiorowa na dochód czytelnicy polskiej w Witebsku*. Witebsk: Skład główny w zarządzie Towarzystwa Dobroczynności w Witebsku. 187–189.

Jakubowski Jan, Kordzikowski Józef (red., 1915). Rewizya Inflancka 1599 r. *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*. Tom XIII. *Inflanty*. Część I. Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa.

Kovaļevska, Otilija (1997). *Krāslavas rajons*. Ģeogrāfisko nosaukumu vārdnīca. Rīga: Latvijas Universitāte, VZD Nacionālais Mērniecības centrs.

Latkovskis, Leonards (1938). Latgolas īrašas. *Zīdūnis* 6.

Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras Karšu pārļūks <http://kartes.lgia.gov.lv/karte>, sk. 15.11.2016.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Periodikas portāls <http://www.periodika.lv>, sk. 15.11.2016.

Latvijas Vietvārdu datubāze <http://vietvardi.lgia.gov.lv>, sk. 15.11.2016.

Lietuvių pavardžių duomenų bazė <http://pavardes.lki.lt>, sk. 15.11.2016.

Litak, Stanislaw (red., 1998). *Akta wizytacji generalnej diecezji Inflanckiej i Kurlandzkiej czyli Piltyńskieij z 1761 roku*. Toruń: Towarzystwo Naukowe.

Święci męczennicy Kosma i Damian. <http://www.brewiarz.katolik.pl/czytelnia/swieci>, sk. 12.01.2017.

Zienkowicz, Michaele Joanne (red., 1744). *Synodus Dioeciesana Vilnensis ab [...] Michaele Joanne Zienkowicz, episcopo Vilnensi [...]*. [Vilna]: Vilnae Sac. Reg. Majestatis Academ. Soc. Jesu.

Бірыла, Мікалай (1969). *Беларуская антрапанімія: 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі*. Мінск: Навука і Тэхніка.

Воробьёв, Александр (2012). *Переписи населения: Ревизии XVIII века*. <http://genealog-expert.ru>, sk. 15.12.2016.

Довгялло, Дмитрий (ред., 1898). *Историко-юридические материалы, извлеченные из актовых книг губерний Витебской и Могилевской*. Вып. 27. Витебскъ: Губернская Типо-Литографія.

Довгялло, Дмитрий (ред., 1903). *Историко-юридические материалы, извлеченные из актовых книг губерний Витебской и Могилевской*. Вып. 31. Витебскъ: Губернская Типо-Литографія.

Значение имени Майя // <http://kakzovut.ru>, sk. 07.12.2016.

План хозяйственной съёмки имения Большая Осунь, участок первый, образованный из бывшего казённого имения Осуни Динабургского уезда, помещика отставного поручика Виктора Фёдоровича Голеницева-Кутузова. Составленъ в 1887 г. Dagdas novadrētniecības biedrības „Patria” muzeja nepublicētie materiāli.

Планы генерального межевания 1780-х гг. М 1:84 000 (2 версты в дюйме)

Дюнабургскаго, Режицкаго, Люцынскаго уезда. <http://www.litera-ru.ru>, sk. 07.12.2016.

Полное собрание законов Российской империи с 1649 года: 1770–1774 XIX. (1830).

[С.-Петербургъ]: Типографія II Отдѣления Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи.

Трехверстная военная топографическая карта Российской империи М 1:126000.

Рекогн. 1867 г., печатано VIII-1915 г.

Фасмер, Макс (1986). *Этимологический словарь русского языка*. Т. 1–4. Изд. 2.

Москва: Прогресс, 1986–1987. <https://vasmer.lexicography.online>, sk. 12.01.2017.

Lietuvai	Lietuvi		Lietuvi	Lietuvi
	Литва	Литва		
262	Ховякунь	Маттея Вуккич	90	+
	Зина Ево	Алеса, Птшупова	22	+
	Анна	Юзефа	6	+
	Юзеф	Якш	3	+
	Юзеф	Катя	3	+
	Юзеф	Маттея; Юзеф	20	+
	Зина Ево	Патшалша Сталова	18	+
	Маттея	и Мова Вуккича	6	+
	Мова	и Мова	8	+
	Маттея		4	+
	Работники	и Катя	18	+
	Работники	и Куркич	9	+
	Юзеф	Василь Варович	30	+
	Зина Ево	Алика и Ево Бофанца	20	+
	Анна	Юзеф	4	+
	Юзеф	Юзефа	3	+
	Юзеф	Анна	7	+
263	Ховякунь	Юзеф Сталов	70	+
	Анна	Маттея	30	+
	Анна	Маттея	8	+
	Анна	Юзеф	9	+
	Юзеф	Катя	18	+
	Зина	Маттея; Катя Сталова	20	+
	Анна	Юзеф	4	+
	Анна	Юзеф	5	+
	Анна	Юзефа	1 1/2	+
	Работники	и Ево и Оршова	19	+
264	Ховякунь	Анна Вуккич	20	+
	Зина Ево	Анна Сталова	29	+
	Анна	Юзеф	12	+
	Анна	Юзефа	7	+
	Юзеф	Катя	10	+
	Юзеф	Анна	8	+

2. attēls. Fragments no Lukšovas sādžas apraksta 1772. gada Asūnes foļvarkas revīzijas dokumentā. Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 1881. f., 1. apr., 8. l., 771op. lpp.

Figure 2: Fragment of the village Lukšova description in the 1772 revision documents of Asūne's demesne.

1. tabula. *Asūnes pagasta ezeru un upju nosaukumi 1772. gada revīzijas materiālos*

Table 1: *Lakes and rivers names in Asunes Parish in the census 1772*

a) ezeri

Mūsdienu nosaukums	Nosaukums 1772. gada revīzijā
Čaušas ezers	<i>из озера Чався (1)*</i>
Dagdas ezers	<i>надъ озеромъ Дагдою (2), надъ озеромъ Дагдомъ (1), из озера Дагды (1), близъ озера Дагда (1), изъ Дагденской озера (1)</i>
Garais ezers	<i>озеро Илга (2), Илжи (1), Илдзи (Иолдзи?) (1)</i>
Giutivs	<i>озеро Гиутово (1)</i>
Jolzas ezers (Aldzs)	<i>озеро Иолдзи (3), Алза (2), Иолза (1)</i>
Kairišu ezers	<i>надъ озеромъ Каурьшево (2), озеро Карышево (1), из озера Каурьшико (1)</i>
Kaitras ezers	<i>надъ озеромъ Каитра (1), надъ озеромъ Каитрои (1), надъ озеромъ Каикрою (1), надъ озеромъ Каидрою (1)</i>
Kromonišku ezers	<i>озеро Вардулево (1)</i>
Lielais Asūnes ezers	<i>озеро Асуни (1), из Осунскаго озера (1), во Осунской озеро (1)</i>
Ļutaucu ezers	<i>озерко Лютовцы (2)</i>
Glušaks (Kriņicas ezers)	<i>озеро Кривисница (1)</i>
Rubinaucu ezers	<i>малое озеро Каитра (1)</i>
Ormijs	<i>озеро Ормии (1)</i>
Osvas ezers	<i>озеро Осва (1), над озеромъ Ослом (1), близъ озера Ослаба (1)</i>
Riņģis un ?	<i>два озера глухие (pie Veteraucu apraksta)</i>
Speilukolna ezers	<i>Глухое озеро (1)</i>
Sveļmovas ezers	<i>малое озеро (pie Maslovas apraksta)</i>

* Cipars iekavās norāda, cik reizes attiecīgais vietvārds dokumentā minēts.

b) upes

Mūsdienu nosaukums	Nosaukums 1772. gada revīzijā
Akmīneica	<i>пала в реку Акменицы (1)</i>
Aktica	<i>речкою Эктица (1) (Pauļukalns)¹, Ахтица (1) (Grīzāni), Акцица (1) (Perviļova), ручей Актець (1) (Sumkova) речка Везовка (1) (Misņikova)</i>
Asūnīca	<i>возле реки Дагдицы (2) (no Dagdas līdz Asūnes ezeram), река Асуница (4) (Melkeri, Plesņeva, Posova), речка Осуница (1), река Суница (1) (Vorzova)</i>
Čaušica	<i>речка Чаушица (1), Чеушица (1), Чався (1), Чушиа (1)</i>
Daugava	<i>в Двину (1)</i>
Giutive? Giutiveica? Giutineica?	<i>речка Гивтова (2)</i>
Lukšova	<i>малая речка Вартышка (1) (Madalāni); речка Ахтица (1) (Šņucīnova), Эктица (1) (Samaniški), Актиница (1) (Dinkiniški)</i>
Ormjanka	<i>речка Ормянка (1) (posmā starp Garo un Ormijas ez.)</i>
Sarja	<i>впала реку Сарию (1), в реку Саврю (1)</i>
Ūšupe	<i>речка Ушупь (1) (Lukšova)</i>

¹ Iekavās dots sādžas nosaukums, gar kuru minētā upe tek; tas ļauj precizēt, par kuru upi katrā konkrētajā gadījumā ir runa.